

Muzeylər evimizə gəlir

Süni intellekt bizi hər an tarixin yadigarlarına qovuşdurur

Muzeyin qapısından içəri keçəndə sanki başqa bir dünyaya düşürsən. Orada zaman dayanır, nəfəsin belə keçmişin pıçıltılarına qarışır. Sakit zalda addımların səsi yavaşladıqca ürəyinin dərinliklərində qəribə bir duyğu oyanır – həsrət və heyranlıq.

Şüşə vitrinlərdə sərgilənən danışmağa hazır, lakin susmuş hər bir əşyada hələ neçə oxunmamış hekayə var. Solğun məktublara məhəbbətin nəfəsi hopub, sınıq qablarda unudulmuş yeməklərin dadı qalıb, pashlı qılınc min illərin mübarizəsindən xəbər verir. Bu əşyalardan istifadə edilmir, onlar tarixdən gələn uzaq səsə çevrilir.

Muzeyin havası qəribədir, bir az köhnə kitab qoxusu, bir az da keçmişin tozu hiss olunur və bu aləmdə gözlərini qapadanda özünü əsrlər əvvəl yaşamış babaların yanında təəvvür edirsən. Sanki sən də onlarla eyni küçədə gəzərək ulduzlara baxmısan.

Hər zalda ayaq saxlayanda isə qulağına bir səs pıçıldayır: – Görürsənmi, zaman heç vaxt dayanmayıb. Nəsillər dəyişib, amma xatirələr yaşayır. Muzeyin ən böyük sehrini də elə buradan anlarıq: keçmiş unutmurmur, ona həyat verir. Orada tarix nağıl kimi gözlərimizin önündə canlanır. Və muzeydən çıxanda içimizi qəribə bir istilik bürüyür, sanki əllərimizə əsrlərin ətri hopur, gözlərimizə qədim zamanların işığı düşür.

Muzeylər tariximizin nəfəsini, yaddaşımızın izlərini qoruyan ən qiymətli məkanlardır. Yolumuz buradan düşəndə zamanın uzun dəhlizindən addımlayaraq min illər əvvələ qayıdırıq. Hər paltar, qılınc, musiqi aləti bir şəxsin yaşamından xəbər verir. Hansısa padşahın libasını görəndə onun necə bir vüqarlı duruşa sahib oldu-

ğunu düşünürük. Atının üstündəki örpəyə baxanda sanki o süvarinin kölgəsi gözlərimizin önündən keçir. Muzey bu anlarda ruhu olan məbədə çevrilir.

Müasir dövrdə texnologiya bizə möcüzələr, virtual reallıqlar (VR) bəxş edib. Artıq muzeylərə getmək üçün uzun yollar qət etməyə, saatlarla zal-zal gəzməyə ehtiyac yoxdur. Virtual reallıq eynəklərini taxmaq kifayətdir ki, bir anın içində dünyanın istənilən muzeyində rahat gəzə bilirsən. Bu eynəklər insana elə bir təəssürat bağışlayır ki, sanki həqiqətən həmin məkandasın, addımlarını atır, divarlara baxır, bir sarayda dolaşırsan. Bununla da muzeylərin sehrinə daha bir əlavə olunur, biz həm də texnologiyanın yaratdığı gerçəklikdə hisslərimizi dərinləşdiririk.

Süni intellektin köməyi ilə eksponatlar barəsində səsli məlumat ala, istədiyimiz qədər yaxınlaşa bilər, hər detalı daha dərinləndiririk. Virtual muzeylərin sehri isə budur: onlar sadəcə eksponatları göstərmir, həm də keçmişin nəfəsini evlərimizə gətirir.

İndi isə əsas mövzumuza qayıdaq: Azərbaycan muzeyləri artıq bir neçə ildir ki, virtual reallıq və 360° texnologiyalar vasitəsilə hər bir ünvana ayaq açıb. Heydər Əliyev Mərkəzinin “Azərbaycanın xəzinələri” adlı 3D turu, İçərişəhərin “#ic-herisheher360” layihəsi, Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin onlayn ekskursiyaları bu sahədə öncül addımlardır. Məhz bu platformalar sayəsində insan evindən çıxmada tarixin qapısını aralaya, abidələrin, incəsənət nümunələrinin arasında dolaşabilir. Virtual turlar təkcə görüntü ilə məhdudlaşmır. Süni intellekt sayəsində muzeylər daha interaktiv olur. Bir eksponatın qarşısında dayananda, AI o barədə ətraflı

məlumat verir, əlavə faktlarla izah edir. Hətta eyni eksponat haqqında müxtəlif auditoriyalar üçün fərqli dildə və üslubda danışır: uşaq üçün nağıl, alim üçün faktlarla zəngin elmi izah.

Beləcə, muzeylər hər bir ziyarətçinin marağına uyğun “şəxsi bələdçi”yə çevrilir. Buranı gəzəndə isə onların havası, sükutu, eksponatların kölgəsi ilə yanaşı, qəlbə toxunan bir məqam da arxa fonda səslənən musiqilər olur. Eynəyi taxıb səyahətə başlayanda saysız-hesabsız eksponatlarla qarşılaşır, hər dəfə bir düyməyə basanda isə sanki zamanın qapısını döyürsən. Düyməni “klik”lədiyin an görünməz bir əl səni həmin eksponatın qarşısına aparır və yenə bir “klik”... Ekranda həmin eksponat haqqında bütün məlumatlar ortaya çıxır – istədiyin dildə, istədiyin qədər geniş. Əvvəllər yalnız bələdçilərin söylədiyi hekayələr indi süni intellektin səsi ilə daha rəngarəng, daha əlçatan olur.

Arxa planda səslənən musiqi də hər bir eksponata öz ruhunu bəxş edir. Tarixi bir xalçanın qarşısında milli musiqinin sədaları eşidilir, qədim bir kitabda isə instrumental alətlərin səsi dilə gəlməyən sözləri tamamlayır. Bəlkə də bu səbəbdən virtual muzeylər gələcəklə keçmiş arasında ən möhkəm körpüdür.

Virtual muzeylər həm də müəllimlərin işini asanlaşdırır, təhsil işçiləri şagirdlərə muzeyləri rahatlıqla gəzdirə bilirlər. Şirvan şəhər 3 sayılı məktəbin ibtidai sinif müəlimi Səidə Nəsirova deyir ki, paytaxtdakı muzeyləri gəzmək arzusu şagirdlərim üçün uzaq görünürdü. Amma mən Şirvan məktəbinin imkanlarına güvənərək 3-cü sinif şagirdlərinin bu arzusunu virtual muzey səyahəti ilə gerçəkləşdirdim. Texnologiya vasitəsilə uşaqlar sanki Bakının böyük muzeylərinin qapısından içəri girdilər. Onların balaca barmaqları “klik” etdikcə ekranda yeni zal açıldı, hər eksponat gözlərinin önündə canlandı.

Ən maraqlısı isə o idi ki, bu kiçik sinif otağına sığan ekran böyük bir dünyaya çevrildi. Onların baxışlarında sevinc, gözlərində həyəcan vardı. Hər eksponata baxanda elə təsirlənirdilər ki, sanki həqiqətən də muzeydə gəzirlər. Bir anlıq uşaq təxəyyülü texnologiyanın verdiyi görüntü ilə birləşir, tarixlə canlı təmasa çevrilirdi. Onlar həm texnologiya ilə tanış oldular, həm də heç vaxt getmədikləri muzeyləri “gəzdilər”.

Əslində həyatda hər zaman fərsətlər ələ düşür. Bəzən imkanlarımız məhdud olur, arzuladığımız yerlərə gedə bilmirik. Amma əsas odur ki, həvəsdən düşməyək, müxtəlif yollar axtaraq, seçim variantlarını taparaq məqsədimizə yaxınlaşmağı bacaraq.

Ləman TƏHMƏZ
XQ